

Varujan
VOSGANIAN

Fiction-Ltd

Dublu autoportret
Memoria unei zile

POLIROM
2024

M-am gândit la cel care fusese arestat desculț. Se opintise, se prinsese probabil de balustradă, cu neputință să fie desprins, și, pur și simplu, fusese ca rupt în două, bocancii se desfăcuseră, cu urmele lui din lumea asta cu tot. Și poate ceea ce spun unii nu e o exagerare, când am fost chemat la Parchetul Militar să dau declarație despre cum a fost și am ajuns la momentul intrării în hol, al urcării treptelor, sărind câte două trepte deodată, și al defenestrării de la etaj, procurorul m-a oprit și m-a întrebat: „Ești sigur că era holul ăla, din blocul ăla, din strada aia?“. Eram cât se poate de sigur, dacă aș fi știut că o să trebuiască vreodată să dovedesc asta, aș fi luat eșarfa cu mine, ca mărturie. „Ciudat“, mi-a răspuns. „Nu știm nimic din ce s-a putut întâmpla cu cei care au fost sălțați de acolo.“ Mirarea lui, în ce mă privește, era proastă, eu nu fusesem săltat, mă săltasem singur, fusesem, precum Douglas Fairbanks, propriul meu cascador.

Mi-am amintit de povestea bunicului Garabet, din noaptea de Crăciun a anului 1944. Despre arestarea intelectualilor armeni de către Armata Roșie. Printre cei arestați în București fusese și Ervant Hovnanian, un văr de departe de-al străbunicii mele. Iar tanti Năvart, nevastă-sa, l-a sunat pe bunicul la Focșani, spunându-i la telefon, printre sughițuri de plâns: „L-au luat desculț! Îl duc în Siberia, o să moară de frig...“. Povestea e mai lungă și am spus-o în romanul *Cartea șoaptelor*. Tanti Năvart a avut dreptate doar pe jumătate. Unchiul Ervant a murit, dar nu de frig în Siberia, n-a mai ajuns până acolo, a murit în urma torturilor, la Lubianka. Trupul lui s-a pierdut într-o groapă comună, în cimitirul armenesc din București există doar numele lui, scris pe o placă de marmură, alături de alte câteva zeci de nume rătăcite în Siberia de trupurile lor.

Nu știu ce s-a ales de tânărul arestat desculț. Și nici de bocancii care n-au pornit, ca într-o poveste de Andersen,

pe urmele lui. Dacă ar fi existat vreun muzeu al Revoluției, bocancii aceia, alături de căciulile, fularele și eșarfa risipite pe pardoseala și balustrada holului aceluia, din blocul acela, de pe strada aceea, ar fi trebuit să fie expuse spre amintire, ca o despărțire dureroasă de trupurile tinere, precum grămezile de pantofi ai copiilor uciși expuse în muzeul lagărului de la Auschwitz.

Stăteam amândoi – cei pe care fereastra de la etaj îi salvase – în penumbra de la piciorul scării, neștiind ce să facem. L-am întrebat pe noul meu tovarăș de unde e, mi-a răspuns că din Ploiești, venise cu trenul la auzul veștii că s-a spart mitingul. Ai lui nu știau nimic de el. Să dăm telefon acasă, am șoptit. A fost de acord, ar fi trebuit să dăm de veste unde suntem, mai ales într-o zi ca asta, în care diferențele dintre absență și dispariție începeau să se estompeze. Să spunem nu atât unde suntem, ci că suntem și că intenționăm, mai devreme sau mai târziu, să ne întoarcem acasă, ceea ce era adevărat din perspectiva noastră, dar încă nu știam că o singură perspectivă în ce privește noaptea care urma nu va fi suficientă.

Din stradă se auzeau zgomote, ca și cum lupta se mutase ceva mai departe. Ca și cum alți purtători de căciuli, fulare, bocanci și eșarfe încercaseră să se smulgă din brațele atacatorilor și semnele neputinței lor erau încălțările și veșmintele lăsate nu pentru ei înșiși, precum firimiturile din povestea lui Hänsel și Gretel, căci ei n-aveau să se poată întoarce pe propriile urme, ci mai degrabă pentru cei care, precum fratele meu, ar fi venit să-i caute.

Tânărul ploieștean s-a aplecat după un fular pe care și l-a înfășurat în jurul gâtului, cu aerul firesc al celui care culege de pe jos fructele căzute din pom. N-avea

ce să mai aștepte, nu era biroul de obiecte pierdute, nimeni n-avea să mai revendice fularul, era colorat, îi venea bine. Nici bocancii nu erau de lepădat, poate cineva o să-i ia, dacă or să i se potrivească, ca și cum ar încăleca un cal rămas după ce călărețul căzuse undeva, departe. La urma urmelor, ca și istoria scrisă de potcoavele cailor, asta era scrisă de urmele bocancilor, fără să știm cine era cel care-i purtase, o istorie anonimă, așadar sinceră, lipsită de ipocrizie.

Rămăsesem la piciorul scării. Eșarfa răspândea un miros plăcut, de lavandă. Până atunci, nu fusesem niciodată în străinătate, nici măcar până la Balcic, în Bulgaria. Mai apoi, am avut prilejul să călătoresc, deși cu oarecare tristețe, căci locurile erau rareori așa cum mi le imaginasem. Erau și unele despre care nu știusem că există, nu mi le imaginasem defel și, de aceea, lipsa de anticipații m-a ferit de dezamăgiri. Un astfel de loc a fost priveliștea câmpurilor de lavandă din Provence. Participam la o conferință ministerială la Marsilia. Am simțit de departe parfumul și gândul m-a dus la eșarfa prinsă de balustrada scării din holul acela, din blocul acela, de pe strada aceea. Iată că întâlnirea cu necunoscuta ce purtase eșarfa nu fusese, până la urmă, ratată. Iar faptul că mă întorsesem în trecut până la acea clipă m-a făcut să mă gândesc dacă nu cumva era semnul că o pornisem, de atunci încolo, pe un drum greșit. Un gând zadarnic, o smerenie imposibilă, mirosul, simțul cu cea mai mare plasticitate, gata oricând să te ducă oriunde în trecut, spre dulapul cu hainele bunicii, îmbibate de naftalină, aroma aluatului de Crăciun și de Paști, sudoarea trupului tânăr după o noapte de dragoste. Mirosul îți dă iluzia tinereții fără bătrânețe, dar nu și pe aceea a vieții fără de moarte. Lavanda a rămas ca un descântec, o aromă prefirată în aer, ceva din mine se întoarce obsedant la

clipa de care, oricât timp ar trece, nu mă pot depărta. E totuși o întoarcere fără șansă, restul rămâne la fel, doar povestea, ca spusă de pe canapeaua lui Freud, diferă. Nu e ca și cum am filma o peliculă, regizorul strigă la megafon: „Stop! Mai tragem o dublă“. Și a doua oară s-ar putea să fie mai bine. Nu, la filmul ăsta fiecare dublă iese mai prost, doar mirosul de lavandă rămâne la fel de pătrunzător.

La multă vreme după aceea am compus un poem în proză despre fata cu eșarfă, un poem pe care, până în clipa în care scriu rândurile astea, nu l-am publicat, dar simt nevoia să-l adaug aici:

Pentru viața mea toată, locul din care începe orice măsurătoare e caisul din curtea casei părintești din Focșani, pentru ceea ce s-a schimbat în viața mea dintr-odată, locul din care începe orice măsurătoare e scara unui bloc din strada Ion Câmpineanu din București, pe balustrada căreia a rămas agățată o eșarfă, ce imagine stranie, căciuli și fulare, veșminte smulse de pe trupurile ce se zbăteau, o pereche, chiar, de bocanci care mi-a amintit de pantofii de pe malul Dunării ai evreilor deportați, eșarfa răspândea un miros cald pe care l-am resimțit mai târziu în Provence, când m-am culcat cu fața la cer într-un câmp de lavandă, mi-o imaginam pe fata aceea cum își așază eșarfa pe umeri, privindu-se în oglindă, cum merge pe străzi cu pasul săltat, zâmbește și crede că lumea își rânduiește adierile și culorile după eșarfa ei, mi-ar fi plăcut s-o cunosc, am ratat cu puțin, câteva secunde sau un timp infinit ce-l desparte pe cel care scapă de cel care-i prins, port vina fugarului care nu privește în urmă.

Iar lumea născută din eșarfa ei colorată, mirosind a lavandă, trebuie să fi fost mai frumoasă; să ne ierte fata aceea, dacă n-a supraviețuit, cum s-o pot reînvia, iar dacă trăiește, cum s-o fi găsit în vârtoarea care a urmat, cum s-o găsim pe cea căreia trebuie să-i cerem iertare.

I-am făcut semn tânărului ploieștean, împodobit cu fularul pe care, fără să se simtă vinovat, și-l însușise cu dreptul supraviețuitorului, arătându-i singura cale ce ne putea duce la un telefon, adică în sus, pe scări. Inutil să spun că nu mai fusesem niciodată în locul acela, habar n-aveam cine sunt locatarii. Am zis să ne încercăm norocul, precum cei care fac autostopul pe șosea. Era, totuși, o diferență, cum aveam să ne dăm repede seama. În ce privește autostopul, cel care cere, cu brațul ridicat, stă pe loc, cel care îl tratează cu indiferență sau dispreț merge mai departe. În cazul nostru avea să se întâmple exact pe dos. Mă gândeam că, în astfel de împrejurări, oamenii sunt mai sensibili la apelurile de ajutor. Cine altcineva ar fi putut apăsa pe butonul soneriei, în ziua și la ora aceea, decât unul care voia să se apere de soldații atacatori? Cine altcineva decât un fugar care își pusese pielea la bătaie pentru apărarea celor dindărătul ușilor? Etaj după etaj, am sunat la uși care nu s-au deschis. Și era limpede că nu se vor deschide, uneori auzeam voci care amuțeau imediat ce se auzea zbârnâitul soneriei sau lumini stingându-se și ochi îndepărtându-se de vizorul ușii în tăcerea ce urma sunetului zadarnic al soneriei. Am avut, apoi, o idee demnă de naufragații de pe *Titanic*, care își scăpărau luminițele scriind cu scânteieri prin întuneric SOS în alfabetul Morse, dădeam în lemnul ușilor cu încheieturile degetelor făcute pumn trei bătăi scurte, urmate de trei mai puternice, accentuate, și iarăși trei mai scurte. SOS. La fel și cu zbârnâitul soneriei. Fără iluzii. Dacă *Titanicul* ar fi naufragiat în fața acestor uși închise, n-ar fi existat supraviețuitori.

O ultimă ușă, la etajul patru. Un ochi care astupă vizorul și rămâne câteva clipe, cercetându-mă. Am încercat să iau o expresie amabilă, însă, cum aveam să aflu după câteva zile, zâmbetul meu de circumstanță n-a avut

niciun rol în decizia din spatele ușii de a deschide. În prag ne-a întâmpinat o femeie mărunțică, alcătuită din linii moi, blândețe în toate trăsăturile ei, o femeie între două vârste, dar păstrându-și cumpătul, pregătită să se descurce în orice împrejurare. Nu m-a întrebat nici măcar cine sunt, era dispusă să mă primească, a tresărit când l-a văzut pe celălalt pentru care nu era pregătită, am simțit în privirile ei neliniște. „Suntem doar noi“, i-am spus, dar mi-am dat seama că și-atât e prea mult pentru ea. „E cu tine?“, m-a întrebat, deși asta era evident. Mai degrabă voia să mă întrebe dacă ne cunoșteam. Ne cunoșteam, sigur că da, în ziua aceea, pusă între paranteze, nu aveam niciun secret unul față de celălalt, destinul nostru mergea în cerc, eram în centrul lui, la distanță egală de toate marginile, deosebirile aveau să vină după aceea. Faptul că, dintre doi necunoscuți, unul devenea garantul celuilalt era cam aiurea, am încercat să fac față situației și ploieșteanul, ca un frate mai mic, a acceptat protectoratul. Femeia l-a măsurat din cap până-n picioare, apoi s-a dat deoparte din ușă. „Intrați“, parcă-mi amintesc c-a spus, „să vă fac un ceai“.

Era singură în apartament, ne-a mărturisit fără să se teamă, întorcând paginile albumului cu poze de familie. De fapt, trăia singură. Era văduva unui colonel de Securitate. Nu un fost, n-avusese prilejul să fie, murise pe când era încă în funcție. „A lucrat cu Pacepa“, ne-a lămurit femeia. „Poza asta e făcută când Pacepa încă nu fugise. Când au auzit că a defectat, au înnebunit de-a binelea, merita să-i vezi.“ Colonelul a zis că e momentul cel mai bun să se opereze de ulcer, să stea ferit o vreme. S-a lăsat singur dus în gura lupului. Coperta a patra a căzut peste ultima fotografie care arăta un bărbat arătos, sigur pe sine. Nu mai avea ce să ne arate. „L-au omorât în spital. I-au băgat oxigen în venă, i-a plesnit inima.“